

KONTRIBUTI ATDHETAR I FAMILJES SEFERI NË LUFTËN PËR ÇLIRIM KOMBËTAR

Fundi i shekullit të 19-të dhe fillimi i atij që sapo përfundoi në historinë e popullit shqiptar llogaritet si periudha më e trazuar dhe më e bujshme e saj. Ajo ishte një periudhë e kryengritjeve të pandërprera, që në thelb ishin vetëm vazhdimësi e luftërave shekullore kundër shtypjeve të nduarnduarshme për liri e pavarësi, të cilat në fund mundësuan shpalljen e Shtetit të Payarur Shqiptar (28 nëntor 1912).

Në këto rrethana kohe e lufte u rrit e u brumos me ideale të larta patriotike dhe zhvilloi atdhetarinë e vet Kreshniku i maleve Idriz Seferi. Atdhedashuria, patriotizmi dhe vetësakrifica e tij do të na ishin shumë më të afërta dhe shumë më të qarta sikur të ndaleshim sadopak në përkrahjen që ai pati dhe trashëgoi nga rrethi i ngushtë familjar, si nga prindërit, tezja, dy bashkëshortet e më vonë nga fëmijët e vet. I mbështetur nga familja, i bindur në drejtësinë e çështjes për të cilën luftonte, ai asnjëherë nuk e humbi shpresën dhe besimin në fitore. Kundërshtimi ndaj pushtuesit osman dhe reformave të tij e bënë të njohur, veçanërisht tek njerëzit e thjeshtë të Karadakut, por edhe tek autoritetet pushtuese lokale e të Vilajetit të Kosovës. Thonë se në rrethanat e robërisë së atdheut të parët e tij e quanin

dobësi vdekjen në shtrat. Andaj, pjesë nga kjo histori në Idrizin fëmijë ngulitën tregimet e gjyshes trime, nëna e dashur dhe tezja Nifë, që kujdesej për rritën e tij. Tezen Idriz Seferi e donte dhe e çmonte shumë, sepse ajo tërë jetën ia kushtoi atij. Edhe kur u burrërua e u moshua emrin e tezes do ta përmendë me një respekt të veçantë. *“Ajo dinte tanë historinë; shpesh thonte trimni, që ma së tepërmi m’i tregonte nëpërmes kangës, që nuk mundem ta harroj kurrë. Nga ajo mësova për Betejën e Kosovës dhe shumë ngjarje të tjera. Dhe, duhet pëzanë anmikun prej këtu, se liria me lypje nuk fitohet”*.

Për veprimtari patriotike familja e Seferëve ishte ndër ato më në zë në anën e Karadakut. Ajo filloi të shquhej në qarqet atdhetare sidomos në kohën e shpërnguljeve të mëdha që u bënë nga fshatrat e Pirotit, kur zullumi osman dhe terrori serb e bullgar ishte bërë i padurueshëm. Stërgjyshërit e Idriz Seferit, të ndjekur nga zallahia e madhe, vijnë e vendosen më në thellësi të tokave shqiptare. Stërgjyshi i tij Ulk Burimi tetë vjet me radhë kishte qëndruar në krye të masave fshatare të disa fshatrave të Pirotit, duke u mbrojtur nga ekspeditat osmane dhe çetat terroriste serbe e bullgare. Për trimërinë që kishte Ulk Burimit turqit i dhanë një emër të ri, duke e quajtur atë Kara Sefer, që do të thotë luftëtar i zi. Ai u quajt me këtë emër gjatë tërë atyre viteve sa iu bëri rezistencë. Ndërkaq, pas dëbimit dhe vendosjes së tyre në krahinën e Mesmalit turqit përsëri bënë emërtime të reja dhe Mesmalin e quajtën KARADAK (Mal i Zi), ndërsa vendin ku ngritën shtëpitë e quajtën SEFER (Luftëtar).

Nga kjo del se trimi i Karadakut u formua si figurë e shquar e kombit në periudhën e fundit të Rilindjes Kombëtare Shqiptare. Pra, në një kohë kur lëvizja e armatosur e masave popullore ishte ngritur në një shkallë cilësish të reja, kur nga kryengritjet e veçuara spontane e të pabashkuara ishte kaluar në kryengritje të mëdha, që me forcën dhe gjerësinë e tyre do të trondisin themelet e sundimit osman. Mjedisi familjar, kjo çerdhe e trimërisë ku me krenari flitej për bëmat e të parëve dhe me mprehtësi gjykohej për ngjarjet e kohës, do të ndikojnë shumë në formimin e Idrizit si atdhetar i flaktë.

Ishte viti 1847. Edhe në Karadak vazhdonte kryengritja kundër reformave të Tanzimatit. Ndër patriotët trima që luftonin ishte edhe Isuf Selman Seferi, babai i Idrizit. Kur më 14 mars mori një plagë në përleshje me armikun në fshat, atij i lindi djali Idrizi. Të afërmit e uronin që t'i rronte pushka që iu shtua dhe me shëndet nishani i trimërisë, i thoshin për plagën e marrë në luftime. Babait të Idriz Seferit do t'i lindin fëmijët njëri pas tjetrit. Ai do të vazhdojë të punojë, të kujdeset për fëmijët, por armën nuk do ta heqë kurrë nga krahu. Ngaqë nuk ishte mirë me shëndet, armën ia vuri të birit mbi supe që në moshë të njomë, duke i folur për luftërat. E merrte nëpër tubime e oda dhe e mësonte të shtinte në shenjë. Idriz Seferi, pra, u lind në një familje me tradita atdhetare. Duke ndjekur me kujdes lindjen dhe rritjen e tij, nuk mund të përcaktohet ndonjëfarë kufiri midis moshës së fëmijërisë, djalërisë dhe burrërisë së tij. Ai është ndër ata trima që tërë jetën e

kanë kaluar në luftime. Pos në familje, mësimet e para i mori edhe në odën e burrave, vend ku tregoheshin histori, këmbëshin mendime për situatën, demaskoheshin ligësitë dhe tradhtia, flitej me admirim për të rinjtë me virtyte të larta.

Në vitin 1859, kur kishte hyrë në të trembëdhjetat, Idrizit i vdiq i ati. Nuk kaloi shumë dhe armiku u ngjiti në Sefer për të marrë xhelepin, që asnjëherë nuk ishte paguar sa ishte gjallë babai i tij. Zaptijet trokitën në kullën e Idrizit fëmijë. Djaloshi 13-vjeçar kapë pushkën dhe zuri frëngjinë. Në frëngjinë pranë tij u gjend tezja që i jepte zemër dhe me tërfurk ishte e gatshme për sulm. Nga frëngjitë u dëgjuan krismat e para. Njëri nga zaptijet plagoset, ndërsa të tjerët i kap paniku dhe ikin nga kishin ardhur. Kjo ngjarje edhe llogaritet si konfrontimi i parë me armikun, dhe që nga kjo kohë Idrizi nuk e hoqi më pushkën nga krahu. Pushka iu bë gjymtyrë e trupit. Populli e çmoi lart trimërinë dhe qëndresën e tij. Pas atij rasti nuk kishte kuvend, gëzim a hidhërim ku të mos thirrej edhe Idrizi i ri. Në takimet e shpeshta me njerëz të ndryshëm ai pati rast të dëgjojë për kërkesat e rilindësve dhe për përpjekjet e popullit të përvuajtur shqiptar për të drejtat elementare kombëtare. Çmonte lart trimërinë dhe burrërinë e Hasan Prishtinës, Isa Boletinit, Bajram Currit, etj. Sa herë e kërkonte nevoja për të koordinuar dhe sinkronizuar aksionet nuk ngurronte të shkonte në Shkup, Prishtinë, Junik e gjetiu. Në sajë të këtij aktiviteti dhe pjesëmarrjes së vazhdueshme në betejat e Karadakut, të Moravës e të Grykës së Kaçanikut, luftës me serbë e bullgarë, ai u bë

njëra ndër figurat më të shquara kosovare shqiptare të lëvizjes së atëherëshme patriotike. Veçanërisht dallohet në ngjarjet e viteve 1908-1912.

Do theksuar se Idriz Seferi gjatë tërë jetës rëndësi të madhe i kushtoi eliminimit të përçarjeve dhe mos-pajtimeve të ndryshme në jetën e rëndomtë të njerëzve, luftoi vëllavrasjen dhe hakmarrjen. Kështu, që në moshën 16-vjeçare fshati e zgjodhi në grupin e pleqnarëve që në atë kohë kishte rolin e këshillit gjyqësor për pajtimin e gjakeve dhe evitimin e grindjeve, të cilat sundimtarët osmanë dhe qarqet shoviniste serbe i shkaktonin dhe i shfrytëzonin me dinakëri jo vetëm për interesat e tyre të kohës, por edhe për interesa të caktuara politike në të ardhmen. Në këtë aspekt suksesi i tij ishte shumë i madh. Arriti të pajtojë njerëz në tërë kazanë e Gjilanit, madje edhe në Preshevë, Kaçanik e vende të tjera. Unitetin e popullit ai e shihte si faktor kryesor për t'i bërë ballë pushtuesit. Shpesh thoshte se vetëm të bashkuar jemi më të fortë dhe armiku na e ka frikën.

Meritë tjetër atdhedashurie e Idriz Seferit ishte edhe pengimi i shqiptarëve për të lëshuar trojet e veta. Dihej se pas nënshkrimit të marrëveshjes midis Turqisë e Serbisë, qarqet sunduese të Beogradit llogarisnin që për në Turqi të shpërngulnin mbi 400 mijë shqiptarë. Për të arritur këtë qëllim regjimi serb shtoi zullumin ndaj popullatës. Shumë familje filluan të kërkojnë rrugë të ndryshme për të ikur. Idriz Seferi, duke e vërejtur se Kosova po boshatisej, një ditë tubon të rinjtë e u thotë:

“A i keni pa lisat e vjetër të Karadakut. Ata nuk mundi t’i shkulë as era, as fërfëllaza, as bora, as ngrica, as termeti. Se lisi me lis mbështetet e i qindron furtunës, qashtu duhet edhe na, njani për tjetrin me u mbështetë e me i qindrue dhunës, terrorit e shkjaout dhe qashtu duhet me qindrue në vendin tonë”, tregon një boshkëkohës i tij.

Idriz Seferi ishte dashamir i madh i arsimit. Si Isa Boletini, edhe ky nuk dinte shkrim-lexim, mirëpo ndihmoi hapjen e shkollave si në Stubëll, Pozhoran e gjetiu. Ishte mik me mësuesin e parë të shkollës shqipe të Stubllës, Mikel Tarabulluzin.

Rreth vitit 1867, në moshën 20-vjeçare, Idrizi u martua me një vajzë nga një familje me tradita patriotike të fshatit Bresalc. Më vonë, tregojnë familjarët, kjo grua u bë edhe bashkëluftëtarja e tij më e ngushtë, por edhe në rolin e nënës e shumëfishoi obligimin duke lindur 12 fëmijë (tetë djem e katër vajza). Në ndërkohë, Idrizin e kishin goditur fatkeqësi të rënda familjare. I kishin vdekur njëri pas tjetrit gruaja dhe 11 fëmijë. Nga fëmijët i kishte mbetur në jetë vetëm djali i madh - Isuf Seferi, të cilin më vonë do ta merrte më vete nëpër beteja. Me Baftije Xhaferin u martua në moshën 42-vjeçare, përkatësisht më 1889. Pas një viti martese me të i lind djali Qazimi. Si djalin e madh me gruan e parë, ashtu edhe fëmijët e tjerë që do t’i lindin me Baftijen, Idrizi i inkadroi në luftërat për çlirim kombëtar. Sipas të dhënave që kemi, i biri Isufi ishte shumë trim. Ai, më 1910, së bashku me shokët e

tij malësorë, e liroi babanë nga burgu i Gjilanit. Më vonë, nga dëshira e madhe që të ketë një pushkë të mirë për ta përdorur në beteja përkrah babait, paraqitet si vullnetar në ushtrinë turke për të luftuar në Jemen. Më 1911, edhe pse u përpoq t'i bishtënojë shkuarjes, pasi mori pushkën u detyrua që, pa lejen e prindit, të shkojë në Jemen prej nga nuk u kthye kurrë, ngase atje kishte vdekur. Djali i dytë, Qazimi, në luftën për Grykën e Kaçanikut kishte treguar trimëri të rrallë. Deri në ditët e fundit të jetës ai nuk iu nda babait si në fushën e betejës, ashtu edhe në oda e kuvende të tjera.

Gruan e dytë, Baftijen, Idriz Seferi e ka pasur nga Stublla e Poshtme dhe ishte e fisit Gash. Edhe me të ai pati 12 fëmijë, shtatë djem e pesë vajza. Të gjithë këta jetuan një jetë të gjatë e të bujshme, duke bërë rezistencë. Për rrethanat e atëhershme lindja e shumë fëmijëve shqiptarë në përgjithësi ishte shumë kuptim-plote. Shumë bashkëkombës tanë i rrëmbenin fushë-betejat anakënd atdheut. Kjo kohë lufte e rreziku për jetën kërkonte që lindja të përcillte lindjen, moshamoshën, brezi-brezin. Si çdo herë, armiqtë këtë e kishin thikë në zemër, sepse, përkundër përpjekjeve që me sulme banditeske, masakra e djegie të shfarosnin shqiptarët, lindnin të tjerët e zëvendësoheshin pozicionet luftarake. Dhe, djepi përkundej në luginat e Moravës e të Vardarit, në malet e Karadakut, në Grykën e Kaçanikut, ku nënat, veç trimërisë që tregonin me pushkë në dorë, këndonin:

*Nina nana, nina notra
rritu shpejt se të kërkon votra
nina nana djal' e çikë
rritu shpejt për Kaçanik
të thërret Morava e Karadku
mos e hiq armën prej shtati ...*

Beteja e Grykës së Kaçanikut pati një rëndësi të madhe për kohën, ndërsa prijësi i njohur Idriz Seferi u bë komandant i madh popullor dhe strateg i rrallë. Vetëm pas një javë përleshjeje, në morinë e shumë fshatrave turqit dogjën edhe fshatin dhe shtëpinë e Idrizit. Disa tabore turke që kishin depërtuar nga Presheva, dogjën shtëpitë, shkretuan të lashtat, mbytën bagëtinë, terrorizuan popullsinë e veçanërisht familjet kryengritëse, të cilat ende ishin në mal. Duke parë këtë terror edhe familja e Idrizit, si shumë të tjera, kishte dalë në mal me gjithë fëmijë. Pas katër muaj qëndrimi në mal, ajo kapet dhe internohet në një kamp përqendrimi në Prishtinë. Me të u internuan edhe të gjitha familjet e farefisit të Idrizit. Baftije Seferi, bashkëluftëtare e vërtetë e të shoqit, në kampin e Prishtinës tregoi heroizëm dhe trimëri të rrallë. Jo rrallë ajo diti të shoqërojë bashkëshortin edhe në mal e beteja. Në kohën e “Yrfisë” së Shefqet Turgut Pashës Baftija kaloi mbi katër muaj nëpër malet e Karadkut, por mbi të gjitha vlen të përmendet se në luftën e Kaçanikut ajo mori pjesë aktive së bashku me gratë e tjera që vetë i kishte organizuar. Mund të konstatojmë, pra, se edhe

Baftija, apo "Shota" e Idriz Seferit, siç e quante historiani i asaj ane Sadulla Brestovci, ishte pjesë e pandashme e atyre ngjarjeve të mëdha që trandën në themel pushtetin turk dhe Perandorinë turke në tërësi, duke i dhënë karakter masiv e kombëtar lëvizjes shqiptare, e cila po çonte në formimin e Shtetit të Pavarur shqiptar.

Baftije Seferi ishte njëra ndër nënat shqiptare, e cila që në moshë të re qe luftëtare për ide të larta kombëtare, nënë e vrytytshme dhe një nuse, grua trimëreshë. Nuk ishte e lehtë të ishte shoqe e jetës e Idriz Seferit, thonin bashkëkohësit, por Baftija u bë për të edhe grua edhe shoqe e armës. Ajo marshoi krahas trimave nëpër borë e acar mbi malet e Karadakut me një tufë fëmijësh. Betejat dhe vështirësitë e kalitën duke e bërë shembullin më të mirë të luftëtarëve të lirisë. Ndonëse në moshë, ajo u bënte ballë vështirësive të jetës. E tërë familja-burri, fëmijët dhe ajo vetë i prijnë krahinës me shembullin, me luftën, me guximin dhe me trimërinë e tyre. Ajo do të jetojë 105 vjet. Pasardhës të tyre sot janë qindra veta e dhjetëra familje që edhe më vonë bënë rezistencë kundër okupuesit. Nga gjiu i kësaj familjeje sot ka shumë intelektualë me fakultete të kryera, njerëz të ndershëm e atdhetarë të devotshëm që jetojnë në Sefer, në Zhegër, në Gjilan, në Preshevë, në Kumanovë, në Shkup, në Prishtinë e vende të tjera.

Me fjalën shpatë, me gishtin gjithnjë në këmbëz të pushkës, me ballin lart e me zemrën të pastër, jetoj, punoi e luftoi tetë dekada jete Idriz Seferi. Më 25 mars

1927 në trollin e vet, që e deshi aq shumë, atje ku i flakëronte fjala bashkë me flakën e barutit në luftime të përhershme, vdiq Idriz Seferi, ushtari i përhershëm i lirisë, gjenerali i kryengritjeve, strategu i betejave, baca i popullit, Kreshniku i Karadakut. Ai do t'i mbyllë sytë me zemër të lënduar se atdheun e la të copëtuar, se Karadakun e Moravën i la nën robërinë e huaj.